

BOZZAY RÉKA
egyetemi docens
DE BTK Néderlandisztika Tanszék
ORCID: 0000-0002-3057-000X
bozzay.reka@arts.unideb.hu

GEOGRÁFIA A DEBRECENI EGYETEMEN 1914–2024

Dr. Lóki József

Debreceni Egyetem, Debrecen University Press, 2024. 358 lap

2012-ben a Földtudományi Intézet kiköltözött a Debreceni Egyetem Főépületéből, ezzel lezárult egy 80 éves korszak a debreceni földrajzoktatás életében. Helyüket a nyugati oldalon a Történelmi Intézet, a déli oldalon a Néderlandisztika Tanszék vette át. A többé-kevésbé kényszerű költözés ellenére földrajzos barátaink szívesen jöttek hozzánk látogatóba, nekik köszönhetően számos érdekes anekdotát ismertünk meg a korábbi korok szokásairól. A Néderlandisztika Tanszék oktatói szobája költözött például a mai napig rendkívül nagy tiszteletnek örvendő Kádár László professzor irodájába. Szabó Gergely docens úrtól tudtuk meg, hogy a belső irodánk ajtaján a kilincsen van egy (ma már egyébként nem működő) titkos gomb, melyet megnyomva lehetett csak Kádár professzorhoz bejutni. Szabó Szilárd professzor úr mesélt nekünk a korábbi korok nagy tanáregyéniségeiről, Pinczés és Borsy professzorokról, akik még éppen tanították őket.

Ilyen előzmények után nagyon megörültem a hírnek, hogy Lóki József professzor úr, a Természetföldrajzi és Geoinformatikai Tanszék egykori tanszékvezetője, mindannyiunk kedves ebédelőpartnere, könyvet írt a debreceni földrajzoktatás és -kutatás elmúlt 110 évéről.

Egyetemtörténetet írni mindig nehéz, főleg, ha az ember maga nem történész. Az alapvető kérdés ugyanis az, mit és hogyan írjunk meg, ha egy ilyen hosszú múlttal rendelkező képzés történetét akarjuk áttekinteni, mely szervezetileg, oktatási struktúráját tekintve is nagy átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedekben, megfelelni kívánván az adott kor előírásainak, kihívásainak. A képzés történetének megírása közben arányait tekintve inkább az oktatás és kutatás általános történeti áttekintésére vagy esetleg a személyi állomány kérdéseire koncentráljunk? Lóki professzor mindkettőt fontosnak tartotta ugyan, de a könyvet végignézve látszik, hogy a személyi oldalt fontosabbnak vélte a szervezeti kérdéseknél. Úgy vélte az intézet történetéről, különféle korszakairól születtek már munkák, ő ezeket inkább röviden összefoglalva ismertette. Mint hosszú éveig az intézet oktatója, a nagy professzorok tanítványa és egy újabb, fiatalabb kiváló oktatói gárda mentora, számos diák szakdolgozatának és doktori dolgozatának témavezetője az emberi tényezőit mindennél fontosabbnak tartotta. Professzor úr habitusát ismerve, ezen nem is lepődtem meg. A kötet ennek megfelelően úgy épül fel, hogy egy-egy korszak leírása után az adott időszakban az intézetben oktatott munkatársak életrajzai találhatók.

Mint nem földrajzszakos egyetemtörténésznek azonban maradt némi hiányérzetem az intézet egyes korszakainak történeti bemutatását olvasva. A bölcsészkar történetéről – melynek keretén szerveződött eredetileg a földrajzoktatás is – Mudrák József, Kerepeszki Róbert és Bársony István történészek írtak, az ő munkáikból kiindulva, a megyei levéltári anyag átböngészésével, esetleg korabeli újságcikkek áttanulmányozásával számos új, korábban esetleg fel nem tárt érdekességet lehetett volna még bemutatni. Az oktatás és kutatás fordulópontjai így is megjelennek a kötetben. Érdeklődve olvastam, hogy az intézetet megszervező Milleker Rezső professzor nem tartozott az

igazán nagy formátumú tanáregyeniségek közé, az ő igazgatása idején az oktatás is meglehetősen kaotikus volt, állandó tanrend nem létezett, ennek köszönhetően 1914 és 1945 között 169 (!) tantárgyat hirdettek meg a hallgatóknak, melyből 69-et a földrajz tanárszakosoknak kellett fölvenniük. Az intézetben 1945-ig oktatott tárgyak listája táblázatban szépen elrendezve is látható, külön is kiemelve, hogy melyik év hányadik félévében tanították az adott tananyagot. Ezt a listát átböngészve azt látjuk, hogy kizárólag egy tárgyat, a földrajzi gyakorlatokat hirdették meg minden év minden félévében, és 1928-tól kezdődő táblázat adatai szerint ettől az időszaktól kezdve válik igazán sokszínűvé a földrajz oktatása. Maga a hallgatói létszám is ebben a periódusban 1934-től kezd el jelentősen emelkedni. A két világháború közötti korszakban kezdődtek meg a terepi kutatások, Milleker főleg a Szilágyság magyarlakta részeit tanulmányozta Észak-Erdély visszacsatolása után. A professzor a nehéz gazdasági helyzetben is igyekezett munkatársai megélhetését biztosítani, folyamatosan gyakornokokkal, tanársegédekkel, adjunktusokkal dolgozott együtt. Az intézet könyvtári és eszközállományát is Milleker hozta létre gyakorlatilag a semmiből.

A következő nagy korszak 1945–1956 közé esik. Ekkor került az intézet élére Milleker halála után Kádár László, 1952-ben pedig az intézet az 1949-ben létesített Természettudományi Karhoz került. Kádár, aki Debrecenbe kerülve oktatóként és kutatóként is elismert tudósnek számított, egy infrastruktúráját tekintve jól felépített, de oktatását nézve kissé ad hoc módon működő intézetet vett át. Az elkövetkező években hatalmas munkával országosan is kiváló hírű intézetté fejlesztette a földrajzot. Kádár tudományos érdeklődése a földrajztudomány minden területére kiterjedt, szinte minden témakörben publikált, rengeteg egyetemi jegyzetet is írt. Neki köszönhető egy következő kiváló tudósgeneráció kinevelése is. Ez volt ugyanakkor az a korszak is, melyben Magyarország a szovjet kommunista hatalom befolyási övezetébe került, ennek megfelelően az oktatást is az új politikai rendszer követelményei szerint alakították át. Ebben az időszakban tovább fejlődött az intézet infrastruktúrája, ekkor hozták létre a folyóvízes terepasztalt és az egyetemi díszudvar tetőszerkezetéről lógattak le 30 méter mélyen egy Foucault-ingát, mellyel a Föld forgását szemléltették. Szintén ekkor készült el Debrecen környezetének méretarányos domborműve, melyet az intézet folyosójának falára tettek fel és mely a mai napig ott látható, emlékeztetve mindannyiunkat a negyedik emelet déli és nyugati szárnyának földrajzos múltjára. Az intézet ekkor már két tanszékkal (Általános Földrajz és Leíró Földrajz) működött.

A harmadik korszak a forradalom utántól a rendszerváltásig tekintette át a földrajz történetét. Ekkor vált a képzés ötévéssé, a földrajz-történelem és földrajz-biológia tanári szakpárok mellett pedig megjelent a földrajz-matematika is. A gyakorlati képzést és a szemléltetést szolgálta az újonnan megépített Kémia Épület alagsorában elhelyezett szélcsatorna, illetve a folyóvízes laboratórium. Mindezeket az újdonságokat a könyv szép fényképekkel is illusztrálta. Folytatódtak a terepi kutatások és a kutatóintézetekkel való együttműködések. Ez a fejezet – bár egészen hosszú korszakot ölel fel – kissé rövidre sikerült, akárcsak a következő is. Az utolsó korszak, mely napjainkig tekint át a földrajzi és földtudományi képzést, új tanszékek létrejöttéről, a képzés jelentős kibővítéséről, majd a bolognai rendszer szerinti átalakításáról szól. Szóba kerülnek új specializációk, szakirányok, a tudományos életbe való bekapcsolódás lehetőségei és sikerei (OTDK, doktorálás, habilitálás, nagydoktori védések). Akárcsak az összes fejezet végén, itt is találhatók életrajzok, melyeket most már az oktatók maguk készítettek el. Talán az intézet története és az életrajzok közötti szövegszerű ismétléseket érdemes lett volna kivenni, a biográfiákat pedig minden fejezet végén jobban lehetett volna egységesíteni az utolsó rész szempontrendszerére alapján.

A kötet nagy érdeme, hogy megemlékezik a tudományos pályán szép karriert befutott oktatók és kutatók (akadémikusok, MTA doktorok, kandidátusok, PhD fokozatot szerzők) mellett az egykor az intézetben tanult diákokról is egy szép táblázatban összeszedett pontos névsor alapján. A kötetet az intézet életéből vett további képek zárják. A könyvet nem csak földrajzosoknak, hanem valamennyi egykori debreceni diáknak jó szívvel ajánlom.

.